

URGENT AND TEMPORARY MEASURES FOR PROTECTION FROM DOMESTIC VIOLENCE AND THEIR EXPECTED EFFICIENCY IN CONDITIONS OF THE COVID 19 CRISIS.

LL.M Andrea Zdravkovska

PhD Candidate, “Ss. Cyril and Methodius” University in Skopje,

Faculty of Law “Iustinianus Primus”-Skopje

E-mail zdravkovska_andrea@hotmail.com

Abstract

The family union consisted of a man and a woman, relatives, children very often is turned into community which is dominated by domestic abuser. Therefore, he/she usually recalls on the ancient role of pater familias and has his/her victims under subordination. Our society is distinctly patriarchal model which is accepted by families who are often community of members with unequal rights and responsibilities. The actualization of “domestic violence” began with series of activities of the non-governmental sector in 1994 and implementation in the corpus of positive legislation. This research paper examines the legal framework for protection of victims from a civil law perspective provided by the Law on Prevention and Protection from Domestic Violence with application until 5.05.2021 and the introduction of urgent and temporary measures in the Law on Prevention and Protection from Violence against Women and Domestic Violence, which entered into force on 4.02.2021 and has been postponed until 5.05.2021. Likewise, the study of the need to introduce urgent and temporary measures is necessary to reduce, prevent and protect victims of domestic violence. According to the current situation with Covid, the crisis inevitably necessitated an examination of the reasons for the increase in the number of domestic violence caused by the consequences of Covid 19 and the need to strengthen measures for protection and access to justice for victims. Furthermore, that is reason of the adoption of the Law on Prevention and Protection from Violence against Women and Domestic Violence means compliance with international standards.

Keywords: domestic violence, urgent and temporary measures, restrictive measures, prevention of domestic violence, Covid 19

ИТНИ И ПРИВРЕМЕНИ МЕРКИ ЗА ЗАШТИТА ОД СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО И НИВНАТА ОЧЕКУВАНА ЕФИКАСНОСТ ВО УСЛОВИ НА КОРОНА КРИЗА

м-р Андреа Здравковска

докторанд, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје,

Правен факултет „Јустинијан Први“ - Скопје

E-mail: zdravkovska_andrea@hotmail.com

Апстракт

Семејната заедница на маж и жена и сите роднини и деца кои се нејзини членови многу често е претворена во заедница во која доминира семејниот насилник. Тој најчесто ја презема прастарата улога на *pater familias* и ги има во потчинетост неговите жртви. Нашето општество е изразно патријархален модел кој е прифатен од семејствата кои често се заедници на членови со нееднакви права и обврски. Актуелизацијата на „семејното насилство“ започна со серија активности на невладиниот сектор во 1994 година и имплементирање во корпусот на позитивното законодавство. Овој труд ќе направи осврт на правната рамка за заштита на жртвите од грѓанско-правен аспект која ја дава Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство со примена до 5.05.2021 г. и воведувањето итни и привремени мерки во Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство кој влезе во правна сила на 4.02.2021 и е со одложена примена до 5.05.2021 г. Проучувањето на потребата од воведување итни и привремени мерки е потребно заради намалување, спречување и заштита на жртвите од семејно насилство. Заради актуелната состојба со ковид кризата неминовно се јави потреба од испитување на причините за зголемување на бројот на семејни насилства предизвикани од последиците на Ковид 19 и потребата од зајакнување на мерките за заштита и пристап до правдата на жртвите. Токму затоа донесувањето на Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство значи и сообразност со меѓународните стандарди.

Клучни зборови: семејно насилство, итни и привремени мерки, рестриктивни мерки, спречување на семејно насилство, Ковид 19

Вовед

Иако жртвите на семејно насилство имаат кривично-правна, граѓанско-правна и социјална заштита, општ е заклучокот дека општеството не може да им гарантира социјална сигурност и заштита од идно насилство.¹ И покрај тоа што не може да згрижи многу жртви во засолништа, ниту да им овозможи финансиска поддршка, вработување и постојана здравствена помош, нашата држава воведува задолжително давање заштита на жртвите на семејно насилство и нивна дополнителна правна заштита. Семејното насилство иако

¹ Slabbert I.(2016), Domestic violence and poverty: Some women’s experiences, Research on Social work practice, Stellenbosch University, p.22.

беше санкционирано и беа воведени низа мерки за заштита со одредбите на Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство (Сл. весник на РСМ 138/14), заради низа правни празнини, недоречености и неефикасни решенија се донесе нов Закон за спречување и заштита од семејно насилство врз жените и семејното насилство (Сл. весник на РСМ 24 од 29.01.2021 г.).² Овој закон е амбициозен проект кој воведува нови правни дефиниции и поширока општествена ангажираност со цел да се дојде до поефикасни правни решенија. Но, сепак постои дилемата дали одредбите ќе бидат применливи и ефикасни заради институционалната неподготвеност, недоволната стручна екипираност и немањето финансиски средства.

Со донесувањето на Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство забележливо е дека се направени измени и дополнувања на претходниот закон со цел побрзо да се ратификува Истанбулската конвенција и да се акцептираат меѓународните кодификации.

Во време на пандемијата од Ковид 19, Комитетот на членките на Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и сузбивање насилство врз жените и насилство во семејството (Истанбулска конвенција), донесе декларација за примена на Конвенцијата за време на пандемијата. Анексот на декларацијата е објавен на 20 април 2020 година во Стразбур и дава предлози за акции и мерки кои може да се преземаат во текот на пандемијата во врска со одредени одредби од Истанбулската конвенција, а целта е заштита од насилство. Негови приоритети се: преземање мерки насочени кон превенција и заштита на жртвите на семејно насилство, почитување на основните човекови слободи и права, живот, личен интегритет, недискриминација и родова еднаквост, со должно внимание на интересите и потребите на жртвата.

1. Компарација на дефиницијата за семејно насилство од Законот за спречување и заштита од семејно насилство и Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство и услогласеност со одредбите од Истанбулската конвенција

Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство во членот 3 дефинира дека под семејно насилство се подразбира малтретирање, навредување, загрозување на сигурноста, телесно повредување, полово или друго психолошко, физичко или економско насилство со кое се предизвикува чувство на несигурност, загрозување или страв, вклучувајќи и закани за такви дејствија спрема брачен другар, родителите или децата или други лица кои живеат во брачна или вонбрачна заедница или заедничко домаќинство, како

² М. В. (2020, ноември, 25), Нов Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство. Преземено од: <https://akademik.mk/nov-zakon-za-sprechuvane-i-zashtita-od-nasilstvo-vrz-zhenite-i-semejnoto-nasilstvo/>

и спрема сегашен или поранешен брачен другар, вонбрачен партнер или лица кои имаат заедничко дете или се наоѓаат во блиски лични односи, без оглед дали сторителот го дели или го делел истото живеалиште со жртвата или не. Во Поимникот (Чл. 3) од новиот Закон за спречување и заштита од семејно насилство врз жените и семејното насилство се задржува идентичната дефиниција на семејното насилство. Во овој закон кој започна со примена на 5.5.2021 г. има дури 25 значења на поими кои го означуваат насилството врз жените: родово – базираното насилство, семејното насилство, блиски лични односи, насилство од интимен партнер, пол, род, трансродово лице, жртва, старател, жена, невраќање дете, физичко насилство, психичко насилство, демнење, економско насилство, сексуално насилство и силување, сексуално вознемирување, сексуално вознемирување преку интернет, присилен брак, женско генитално осакатување, присилен абортус и присилна стерилизација, трговија со жени и присилна контрола врз жената.³ И понатаму не е дефинирано „домашното насилство“ кое останува да се инкриминира во кривичното законодавство во согласност со чл. 3 од Истанбулската конвенција.

Новиот законски текст во својот наслов содржи дека се однесува на спречување и заштита од насилство врз жените и семејно насилство со што се доближува до терминологијата на Истанбулската конвенција која исто го содржи експлицитно терминот „насилство врз жените“, вклучувајќи го и домашното насилство.⁴

Анексот на Истанбулската конвенција од 20 април 2020 година ги предвидува можните акции и мерки за преземање во текот на Ковид 19 пандемијата.⁵ Така, се препорачува интегрирана политика и се менува Член 6 (родово чувствителни политики) и им се препорачува на државите да применуваат родова перспектива при креирање на стратегијата за борба против пандемијата, што подразбира потенцијално влијание на преземените мерки врз жените и девојчињата и нивната изложеност на ризици од различни облици на родовозасновано насилство, како што е интимното партнерско насилство и насилство во семејството, прогонување, сексуално вознемирување, присилување на брак и сексуално насилство, вклучувајќи и насилство во кое се користи технологија. Анализата на одредбите од главата „Основни начела“ од новиот

³ Указ за прогласување на Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство, Бр. 08-524/1, (2021, јануари, 27) година Северна Македонија, Скопје.

⁴ Грозданова Е., (2018), Анализа на усогласеноста на одредбите од Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство со стандардите содржани во Конвенцијата на Совет на Европа за спречување и борба против насилство врз жените и домашно насилство. Преземено од: https://civicamobilitas.mk/wp-content/uploads/2018/03/cela_brosura.pdf

⁵ Министерство за труд и социјална политика, (2020), Акциски план за спроведување на Конвенцијата за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство на Република Македонија 2018-2023. Преземено од: https://mtsp.gov.mk/pocetna-ns_article-nacionalniot-plan-za-sproveduvanje-na-konvencijata-za-sprecurvanje-i-borba-protiv-nasilstvoto-vrz-zen.nspх

Закон за спречување и заштита од семејно насилство врз жените и семејното насилство од кои прво е начелото на недискриминација, а потоа начелото забрана од виктимизација потврдуваат дека се работи за модерен, современ и прилагоден законски текст со Истанбулската конвенција и донесениот Анекс за помош на жртвите во корона кризата.

Со измената на член 7 (од Анексот кон Истанбулската конвенција), се препорачува државите да применуваат сеопфатни и координирани политики, да ги одржуваат и зајакнуваат меѓуинституционалните механизми на координација насочени кон сузбивање на насилството врз жените во текот на пандемијата. Им се препорачува на локалните органи на власта да ја утврдат вистинската состојба и потребите на жртвите, што ќе им послужи при проценката на нивоата на капацитетот на граѓанските организации како даватели на услуги и поддршка како и нужноста од зголемување на средствата потребни за помош. Во оваа конотација текстот на нашиот нов Закон за спречување и заштита од семејно насилство врз жените и семејното насилство со предвидената институционална и мултисекторска соработка на единиците на локалната самоуправа, Собранието на РСМ, Владата на РСМ, а особено со формирањето на Националното координативно тело за имплементација на Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство, ја покажува својата јасна ориентација кон побрзо ратификување на Истанбулската конвенција. Во членовите 8 и 9 од Анексот им се препорачува на членките да ги разгледаат можностите на финансиските и човековите ресурси, вклучувајќи ги и невладините организации, како и разгледување на потребата од нивно зајакнување во согласност со ситуацијата. Нашиот закон во одредбата на чл.24 предвидува надлежност на здруженијата кои може да обезбедуваат почеста и континуирана обука за лицата кои спроведуваат активности за превенција и заштита на жените жртви на родовобазирани насилство и жртвите на семејното насилство преку обучувачи евидентирани во регистрот на Министерството за труд и социјална политика. Но, за жал не е предвидено нивно финансиско зајакнување заради соочување со новонастанатите ризици од корона кризата.

Во членот 27 од ЗСЗНСН постои законска обврска органите на државната власт, органите и единиците на локалната самоуправа и правните лица кои вршат јавни овластувања утврдени со закон во рамките на своите ресорни буџети да издвојат средства за спроведување на надлежностите утврдени со законот. Притоа не е прецизирано во колкав процент од буџетот или во колкав износ ќе се предвидуваат средства за оваа намена.

Во духот на ваквите препораки „насилството врз жените“, новиот закон го дефинира како кршење на човековите права, дискриминација врз жените и ги означува сите дејствија на родовобазирани насилство што доведуваат или веројатно ќе доведат до физичка, сексуална, психичка или економска повреда или страдање на жените, вклучувајќи и директни и индиректни закани и

заплашување за такви дејствија, изнуда, произволно ограничување и/или лишување од слобода без оглед дали се случуваат во јавниот или приватниот живот. Тоа не беше содржано во претходниот Закон за превенција, спречување и заштита од семејно насилство и е позитивна промена.⁶

2. Воведување на итни мерки и привремени мерки за заштита

Во согласност со препораките на Советот на Европа, а и заради притисокот на стручната јавност и граѓанскиот сектор, во чл. 57 од Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство се предвиде воведување итни мерки на заштита. Оваа одредба им дава надлежност на овластените лица и органи да му изречат итна мерка на заштита со отстранување на сторителот од домот и забрана за приближување до домот, на предлог на Министерството за внатрешни работи, во ситуации на непосредна и сериозна опасност за животот и физичкиот и психичкиот интегритет на жртвата и членови на нејзиното семејство, без согласност на жртвата. Предлогот за изрекување итна мерка за заштита, Министерството за внатрешни работи го доставува до надлежниот суд по направена проценка на ризикот од сериозна опасност за животот и физичкиот и психички интегритет на жртвата и членовите на нејзиното семејство. Итната мерка за заштита се изрекува во траење од најмалку 10, а најмногу до 30 дена. „Судот, веднаш, а најдоцна во рок од 24 часа по приемот на предлогот од Министерството за внатрешни работи и полицискиот извештај, без да одржи рочиште ќе одлучи за изрекување на итна мерка за заштита - отстранување на сторителот од домот и забрана за приближување до домот.“ Применливоста во пракса на оваа мерка е дискутабилна. Не е дефинирано на кој начин и од кои параметри ќе се води МВР при вршењето „проценка на ризикот“ и дали ќе се отстранат сомнежите за пристрасност и влијанија при таквата проценка. Треба да се воведат обуки и задолжителни упатства за вработените во МВР околу начинот на оценување на ризикот, за да не зависи примената на итните мерки од субјективната подготвеност на вработените.

Предвидено е дека судот во рок од 24 часа ќе одлучи за предлогот за отстранување на насилникот од домот, но измени во Законот за судови или во судските деловници за распоред и работа на судиите не се предвидени. Граѓанските судови немаат воведени дежурства во викенди, државни и верски празници и други слободни работни денови. Тоа потврдува дека нема екипираност на судовите ефикасно и навремено да ги изрекуваат бараните итни мерки. Кога насилникот ќе има можност од петок до понеделник да врши

⁶ Хелсиншки комитет за човекови права, (2020, ноември, 25) Новиот Закон против насилство врз жените и семејното насилство е позитивен чекор, институциите да се подготват за негова доследна примена. Преземено од: <https://mhc.org.mk/news/noviot-zakon-protiv-nasilstvo-vrz-zhenite-i-semejnoto-nasilstvo-e-pozitiven-chekor-instituciite-da-se-podgotvat-za-negova-dosledna-primena/>

семејно насилство или за време на празници со продлено траење јасно е дека барањата за издавање итни мерки ќе бидат беспредметни, а сигурно ќе бидат и одбивани за да се покрива неажурноста во постапувањето на судовите. Се поставува прашањето каде ќе бидат сместувани насилниците во периодот откако ќе биде поднесен предлог за изрекување итни мерки за заштита и во периодот кога реално полициските органи ќе постапат и ќе го отстранат насилникот. Во законскиот текст не е дефинирано дали ќе бидат формирани прифатни центри во вакви случаи. Дури и во случаи кога паралелно со граѓанската заштита од насилство се водат и кривични постапки против сторителите не се знае каде ќе се сместуваат отстранетите лица од домот, особено во ситуации кога недвижноста гласи на нивно име.

Во случаи кога постои основано сомнение за сериозна опасност за животот и здравјето на жртвата или на член од семејството, врз основа на стручен наод и мислење на Центарот за социјална работа, судот во рок од 24 часа без да одржи рочиште ќе одлучи за изрекување итна мерка за заштита. Позитивна новина во новиот ЗСЗНЖСН е итноста во постапувањето на МВР во извршувањето на изречените итни мерки за заштита отстранување на сторителот од домот и забрана за приближување до домот кои судот ги доставува во рок од 6 часа до надлежната полициска станица, а таа ги доставува до сторителот на родовобазирани насилство најдоцна во рок од 12 часа, а ги извршува во рок од 2 часа од приемот.

Досегашниот ЗПСЗСН во член 34 заради изложување на ризик на жртвата на семејно насилство, а отстранување на непосредната и сериозна опасност за животот и физичкиот интегритет на жртвата и членовите на нејзиното семејство, предвидуваше изрекување привремена мерка за заштита: отстранување на сторителот од домот и забрана за приближување до домот на предлог на Министерството за внатрешни работи. Во новиот Закон таа мерка носи назив итна мерка.

Во одредбата на чл 58 од ЗСЗНЖСН предвидено е на сторителот на насилството судот да може да му ги изрече следниве привремени мерки за заштита: 1) забрана да се заканува дека ќе стори насилство; 2) забрана да малтретира, вознемирува, телефонира, контактира или на друг начин директно или индиректно да комуницира со жртвата; 3) забрана да се приближува на растојание помало од 100 метри до живеалиштето, училиштето, работното место или определено место кое редовно го посетува жртвата; 4) отстранување од домот без оглед на сопственоста во траење од десет до 30 дена; 5) забрана да поседува огнено или друго оружје или истото да му биде одземено; 6) задолжително да ги врати предметите кои се потребни за задоволување на секојдневните потреби на жртвата и семејството; 7) задолжително законско издржување на семејството; 8) задолжително да посетува советувајќиште за сторители на насилство врз жени или семејно насилство; 9) задолжително лекување на сторителот доколку

употребува алкохол, дрога и други психотропни супстанции или има психичко заболување; 10) сторителот задолжително да ги надомести медицинските и другите трошоци настанати од насилството и 11) која било друга мерка која судот ја смета за неопходна за да се обезбеди сигурност и добросостојба на жртвата и другите членови на семејството.

Во постапките во кои судот одлучува за привремени мерки за заштита, се применуваат одредбите од Законот за парничната постапка. Предлогот за изрекување на привремени мерки за заштита може да го поднесе жртвата непосредно до надлежниот суд или преку центарот за социјална заштита со согласност на жртвата. Родителот или старателот може да поднесе предлог за изрекување на привремена мерка за заштита во име на малолетно дете и лице со ограничена или одземена деловна способност, како и за лице над кое е продолжено родителското право. Центарот за социјална работа задолжително поднесува до судот предлог за изрекување на привремена мерка за заштита од членот 58 од овој закон, во име на деца и деловно неспособни лица секогаш кога родителот, старателот или законскиот застапник тоа нема да го сторат и без нивна согласност. Центарот за социјална работа во предлогот до судот за изрекување на привремена мерка за заштита од членот 58 од овој закон, за дете може да предложи привремената мерка за заштита да се однесува и за родителот со кого детето живее, во случаи кога тоа го бараат интересите на детето за негова заштита и безбедност. Кон предлогот се доставува наод и мислење од стручен тим кој дава предлог за изрекување привремени мерки. Траењето на привремените мерки за заштита е определено од најмалку три месеци до една година, со можност за продолжување доколку насилството продолжи или за нивно укинување доколку целта е постигната.

Судија поединец по предлог на жртвата или Центарот за социјална работа за изрекување на привремена мерка за заштита ќе постапи веднаш, а најдоцна во рок од 7 дена ќе донесе одлука. Овој подолг рок од 7 дена дава реална убедливост дека примената на овие мерки за разлика од итните и во праксата на работата на судовите ќе биде поефикасна.

3. Воведување судска заштита на жртвите и репарација на жртвите како исполнување на приоритетите на Советот на Европа

Заради очекуваниот пораст на семејно и родовобазирани насилство со Анексот се потенцира обврската на државите-членки на Истанбулската конвенција да дејствуваат со должно внимание во истражувањето, спречувањето и казнувањето, како и осигурувањето на репарација на делата на насилство, а во согласност со обврските од Европската конвенција за човекови права. Во неа се поздравува пристапот на оние држави кои бараат иновативни начини да ги

приспособат своите институционални одговори во однос на насилството.⁷

Воведувањето на главата IX Судска заштита во новиот ЗЗНЖСН е најпрогресивната новина во нашето законодавство која ја понуди овој закон. За прв пат е предвидено жртвата да може да поднесе тужба пред граѓански суд за утврдување одговорност за непостапување со должно внимание на органите на државната власт, правните лица кои вршат јавни овластувања утврдени со закон, функционерите, службениците и другите овластени лица кои извршуваат работи во име на државата и имаат обврска да ги преземат сите соодветни законодавни, управни, судски и други мерки за да превенираат, заштита и истражат казнат и да обезбедат правичен надоместок на жртвите или враќање во првобитна положба за дејствијата на насилство што се извршени од физички или правни лица.

Во членовите 83, 85 и 87 на ЗЗНЖСН нашата држава покажа директна намера да го усогласи позитивното законодавство со европското. Оваа новина е за поздравување, со оглед дека за прв пат во било кој законски текст е предвидено:

1. Право на тужба на жртвите за утврдување одговорност на лицата за непостапување со должно внимание;
2. Досудување надоместок на штета за жртвата поради непостапување со должно внимание;
3. Задолжување. тужениот да преземе дејствија на заштита на жртвата согласно со одредбите и роковите утврдени со законот.

Одредбите се јасни и апсолутно применливи. Со досегашните законски решенија се заштитуваше гломазноста на државниот апарат, неговата неажурност и незаинтересираност за заштита на жртвите на семејно и родовобазирани насилство. Воведувањето на одговорност на институциите и на функционерите, како и на државните службеници, значи подобрување на нивната функционалност. Од друга страна воведувањето на лична одговорност за непостапување според законските прописи конечно ќе значи и поттик за законито работење и страв од одговорност заради незаконито постапување. Предвиденоста товарот на докажувањето да биде на тужениот е исто така многу охрабрувачко за жртвите кои се обврзани да ги изнесат фактите што го прават тврдењето веројатно, а потоа тужените ќе докажуваат дали постапиле благовремено и со должно внимание.

Уште една позитивна новина во духот на усогласеноста кон Истанбулската конвенција е и правото на жртвите на надоместок на материјална и нематеријална штета, кое доколку не го наплатат од сторителот, ќе може да бараат да се исплати од државен фонд. Со воведувањето на оваа одредба се гарантира

⁷ Препораки до Влади, донатори и граѓански организации, (2020), Справување со насилство врз жените и семејно насилство во Западен Балкан за време и по здравствената криза со КОВИД-19. Преземено од: <http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2020/09/Spravuvane-so-nasilstvo-vrz-zheni-i-semejno-nasiltvo-za-vreme-na-KOVID-19.pdf>

правна сигурност на жртвите на родовобазирано насилство и можност за правна и ефективна сатисфакција со истакнување барања за материјална и нематеријална штета. Ваквото законско решение потврдува дека достоинствено ќе им се пружи заштита на личните права на жртвите, но и репарација за сите материјални трошоци кои ги имале во текот на водењето постапки за остварување надомест на штета, а особено на досудените надоместоци.⁸ Во ЗЗНЖСН постои уште една позитивна законска новина со тоа што жртвите се ослободени од плаќање на сите трошоци на постапките за надоместок на штета до конечна наплата на имотно-правното побарување согласно со закон. Тоа значи дека жртвите се охрабруваат да ги остваруваат своите права, да бараат да бидат заштитени од семејниот насилник, а таквата заштита им е гарантирана со закон. Со почитувањето на начелото за забрана на виктимизација на жртвата и со гарантирањето дека ќе добијат сатисфакција од водењето постапка за осуда и надомест на штета против насилникот, а истовремено со ослободување од авансирање на трошоците на постапката, може да се каже дека нашата држава донесе едно модерно и ефикасно законско решение за заштита од насилство врз жените и заштита од семејно насилство. Воведувањето на вакви иновативни начини за приспособување на своите институционални одговори во однос на насилството, е пристап кој може само да се поздрави и е во духот на обврските од Европската конвенција за човекови права.

4. Зајакнување на превенцијата од семејно насилство во услови на Корона-криза и препораки за зајакнување на мерките за заштита од семејно насилство

Повторувањето на чинот на семејно насилство во зголемен интензитет, во зголемена динамика и во нови видови е негова суштинска карактеристика.⁹ Огромниот број нерегистрирани и непријавени случаи на семејно насилство е сериозен проблем кој повлекува неможност за превенција и практично овозможува навикнување на жртвата и прифаќање на насилството како нормална појава. Иако меѓународната заедница веднаш по појавата на пандемијата со вирусот Ковид 19¹⁰ ја потенцира потребата од зајакнување на мерките за заштита од семејно насилство, нашата држава во текот на 2020 г.

⁸ Национална мрежа против насилство врз жени и семејно насилство (2020, Ноември) 2020 Скопје, С. Македонија, Што е следно!? По донесувањето на Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство. Преземено од: <http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2021/03/Shto-po-donesuvaneto-na-noviot-zakon-za-nasilstvo-vrz-zheni-VEB.pdf>

⁹ Agnihotri A. K., M. Agnihotri M., Jeebun N., Purwar B. (2006), Domestic violence against women – an international concern, Clinical knowledge, Mauritius.

¹⁰ Sandford A. (2020, April 06). ‘Horrible surge in domestic violence’ against women amid coronavirus lockdowns, UN chief warns. Retrieved from <https://www.euronews.com/2020/04/06/horrifying-surge-in-domestic-violence-against-women-amid-coronavirus-lockdowns-un-chief-w>

не презеде реални чекори за намалување и превенција на семејното насилство. Со донесувањето на Законот за спречување и заштита од семејно насилство врз жените и семејното насилство (Сл. весник на РСМ 24 од 29.01.2021 г.) нашата држава вовеле иновативен и силен правен одговор на предизвиците од Корона-кризата во однос на порастот на семејното насилство. Новите и храбри законски решенија кои се за прв пат воведени во овој закон даваат надеж дека реално, поефикасно ќе може да се санкционира семејното насилство. Исто така со воведувањето казни и зајакнување на одговорноста на службените лица кои работат со случаи на семејно и родово базирано насилство, како и со намалување на роковите за постапување реално може да се очекува ефикасност на правната заштита и охрабрување на жртвите да бараат и добиваат заштита. За да може да функционираат алатките за заштита од семејното насилство потребен е интрадисциплинарен одговор на целото општество, за што како препораки издвојуваме:

- Препораки кои се однесуваат на подолготрајното изолирање на насилникот во однос на поголема дистанца од жртвата. Замислениот модел само на отстранување не е доволен, бидејќи е потребно и насилниците да имаат престојувалиште за времето кога се присилно отстранети од домот. Паралелно со размислувањето каде да се сместуваат насилниците кои нема да бидат притворани, потребно е да се направат прифатилишта во кои не само што ќе се сместуваат насилниците, туку со нив веднаш ќе почне да се работи од страна на тимови составени од социјални работници, психолози, а по потреба и психијатри. Таквата сестрана едукација и лекување на насилниците ќе придонесе кон превенција и спречување во иднина насилниците да се реинтегрираат во своите семејства.
- Препораки во однос на запознавање на жртвите на семејното насилство со правата и мерките за заштита, особено со можноста за итни и привремени мерки за заштита од семејно насилство.¹¹
- Образование и запознавање на жртвите за своите права и едуцирање за механизмите на заштита. Тоа значи зголемување на бројот на јавни кампањи преку јавните гласила и социјалните мрежи, но и пружање поединечна помош заради запознавање на жртвите со правните механизми за заштита, со посебно внимание спрема лицата со посебни потреби како поранливи.
- Дополнителната специјализација и обуки на судските совети, тимовите во МВР и Центрите за социјална работа, адвокатите и законските застапници на жртвите.¹²

¹¹ Димушевска Е., (2020, април, 13), Барање за изрекување на итни мерки за заштита на жените и децата жртви на семејно насилство додека трае вонредната состојба, Скопје. Преземено од <http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2020/04/Itni-merki-za-zashtita-na-zhenite-i-detsata-zhrtvi-na-semejno-nasilstvo-vo-kriza.pdf>

¹² Хера - Асоцијација за здравствена едукација и истражување, (2018, Декември, 5), Привремените мерки на заштита од семејно насилство сè уште не ги заштитуваат жртвите на семејно насилство, Скопје. Преземено од: <https://hera.org.mk/soopstanie-zhrtvite-semejno-nasilstvo-bez-zastita/>

- Во духот на зајакнувањето на човековите права предвидени во Истанбулската конвенција и Анексот, донесен во време на пандемијата, е и предвидувањето поголеми финансиски ресурси за поддржување на борбата против семејното насилство, развивањето меѓусекторска соработка¹³ на сите институции вклучени во овој процес и нивна тесна соработка со невладините организации кои единствено се присутни на терен. Исто така е потребно воведување еднаквата парична помош на загрозените од семејно насилство заради зајакнување на можноста од физичко дистанцирање од насилникот.
- Воведување посебен пристап кон информирање за достапните сервиси за поддршка и законските мерки, посебно на жртвите на насилство кои би биле во самоизолација или кои живеат со насилните партнери. За тоа треба да се предвиди воведување на образовни кампањи за информирање на жртвите и овозможување нивен пристап до информации.
- Опременување на т.н. сигурни куќи за сместување на жртвите.
- Потребно е воведување попристапни СОС-линии и платформи на социјалните мрежи до потенцијалните жртви на семејно насилство и обука на телефонските советници во согласност со медицинските правила за заштита од Ковид 19 и препознавање скриени знаци на семејно злоставување.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

Книги

1. Блажевска, Б. (2014), Психолошка траума кај жени жртви на семејно насилство, Клиничка и советодавна психологија, Меѓународен Славјански универзитет, Свети Николе.
2. Gorgevic D. D., (1988) Razvojna psihologija, Decje novine, Gorwi Milanovac.
3. Мицковиќ Д. (2008), Семејството во Европа XVI-XXI век, Културна установа Блесок, Скопје.
4. Ристов А., Мицковиќ Д.(2015), Семејно право, Скопје.
5. Ристов А., Мицковиќ Д.(2016), Наследно право, Скопје.
6. Талевска, А.(2014), Правно регулирање на семејното насилство во Р. Македонија de lege lata, Скопје.
7. Тупанчески Н. (2014), „Кривичен законик: интегрален дел: предговор, кратки објаснувања и регистер на поими“, Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први“.

¹³ Потокол за меѓусебна соработка на надлежните институции и здруженија за заштита и спречување од семејно насилство (2015, август, 24), Службен весник на РМ, бр. 143.

8. Чавдар К., Сиљаноска – Костадиновска Ц.(2013), Коментар на законот за семејството: судска практика, предметен регистар, примери за практична примена, придружни прописи и литература, Академик, Скопје.

Статии

1. Арифи Б.(2013), Посебен осврт кон жртвите на семејно насилство, Македонска ревија за казнено право и криминологија, Скопје.
2. Agnihotri A. K.,M. Agnihotri M., Jeebun N., Purwar B. (2006), Domestic violence against women – an international concern, Clinical knowledge, Mauritius.
3. Арнаудовски Љ.(2013), Криминолошки пристап кон деликтите на насилство, Македонска ревија за казнено право и криминологија, Скопје.
4. Груевска – Дракулевска А.(2013), Семејно насилство во Република Македонија, Македонска ревија за казнено право и криминологија, Скопје.
5. Деаноска - Трендафилова А., Мујоска, Е (2013)., Истанбулска (CANVIO) конвенција и казненоправната заштита на децата од сексуално насилство, МРКК, Скопје.
6. Slabbert I. (2016), Domestic violence and poverty: Some women’s experiences, Research on Social work practice, Stellenbosch University.

Меѓународни документи, одлуки и домашни закони

1. Универзална декларација за правата на човекот
2. Европска конвенција за заштита на човековите права (1950)
3. Декларација за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените (1979)
4. Конвенцијата за правата на детето (1989)
5. Конвенција за превенција и борба против насилството врз жената и домашното насилство (Истанбулска конвенција, 2011)
6. Устав на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија, бр. 52/91, 1/92, 31/98, 91/01, 84/03 и 107/05
7. Закон за семејство, Службен весник на Република Македонија, број 80/1992, 9/1996, 38/2004, 33/2006, 84/2008, 67/10, 156/10, 39/12, 44/12, 38/14, 115/14, 104/15 и 150/15
8. Закон за заштита на децата, Службен весник на РМ бр. 98/00. 17/03, 65/04, 113/05, 98/08, 107/08 и 83/09
9. Закон за превенција, спречување и заштита од семејно насилство, Службен весник на Република Македонија, број 138/14, 33/15 и 150/15
10. Кривичен законик на Република Македонија, Службен весник на РМ бр. 37/1996 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 7/2006, 139/2008, 114/2009, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14 и 199/14

11. Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство, Службен Весник на РСМ. бр:24/2021 од 29.01.2021
12. Указ за прогласување на Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство, Бр. 08-524/1, (2021, јануари, 27) година Северна Македонија, Скопје
13. Потокот за меѓусебна соработка на надлежните институции и здруженија за заштита и спречување од семејно насилство (2015, Август, 24), Службен весник на РМ, бр. 143

Интернет извори

1. Sandford A. (2020, April 06). ‘Horrible surge in domestic violence’ against women amid coronavirus lockdowns, UN chief warns. Retrieved from <https://www.euronews.com/2020/04/06/horrifying-surge-in-domestic-violence-against-women-amid-coronavirus-lockdowns-un-chief-w>
2. Димушевска Е., (2020, април, 13), Барање за изрекување на итни мерки за заштита на жените и децата жртви на семејно насилство додека трае вонредната состојба, Скопје. Преземено од <http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2020/04/Itni-merki-za-zashtita-na-zhenite-i-detsata-zhrtvi-na-semejno-nasilstvo-vo-kriza.pdf>
3. Хера - Асоцијација за здравствена едукација и истражување, (2018, Декември, 5), Привремените мерки на заштита од семејно насилство сè уште не ги заштитуваат жртвите на семејно насилство, Скопје. Преземено од: <https://hera.org.mk/soopstienie-zrtvite-semejno-nasilstvo-bez-zashtita/>
4. М. В. (2020, Ноември, 25), Нов Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство. Преземено од: <https://akademik.mk/nov-zakon-za-sprechuvane-i-zashtita-od-nasilstvo-vrz-zhenite-i-semejnoto-nasilstvo/>
5. Грозданова Е., (2018), Анализа на усогласеноста на одредбите од Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство со стандардите содржани во Конвенцијата на Совет на Европа за спречување и борба против насилство врз жените и домашно насилство. Преземено од: https://civicamobilitas.mk/wp-content/uploads/2018/03/cela_brosura.pdf
6. Национална мрежа против насилство врз жени и семејно насилство (2020, Ноември) 2020 Скопје, С. Македонија, Што е следно!? По донесувањето на Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство. Преземено од: <http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2021/03/Shto-po-donesuvaneto-na-noviot-zakon-za-nasilstvo-vrz-zheni-VEB.pdf>
7. Хелсиншки Комитет за човекови права, (2020, Ноември, 25) Новиот Закон против насилство врз жените и семејното насилство е позитивен чекор, институциите да се подготват за негова доследна примена. Преземено

од:<https://mhc.org.mk/news/noviot-zakon-protiv-nasilstvo-vrz-zhenite-i-semejnoto-nasilstvo-e-pozitiven-chekor-instituciite-da-se-podgotvat-za-negova-dosledna-primena/>

8. Министерство за труд и социјална политика, (2020), Акциски план за спроведување на Конвенцијата за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство на Република Македонија 2018-2023. Преземено од: https://mtsp.gov.mk/pocetna-ns_article-nacionalniot-plan-za-sproveduvanje-na-konvencijata-za-sprecuvanje-i-borba-protiv-nasilstvoto-vrz-zen.nspх
9. Препораки до Влади, донатори и граѓански организации, (2020), Справување со насилство врз жените и семејно насилство во Западен Балкан за време и по здравствената криза со КОВИД-19. Преземено од: <http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2020/09/Spravuvane-so-nasilstvo-vrz-zheni-i-semejno-nasiltvo-za-vreme-na-KOVID-19.pdf>